

Мр. Човић/27

126/27

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

ОКО ЈЕДНЕ ЕТИКЕ

Николај Бердајев: Назначение человека

Филозофска књижевност руских емиграната у Паризу има неколико лепих имена. Сем Бердајева, да споменемо још Шестова и Булгакова, ~~не~~ ^{као њему} најсродније по идејама или начину писања, него као оне који се највише читају, преводе, знају у свету. Шестов је метафизичар. Булгаков, који је већ у зрелим годинама ~~из~~ из дубоког убеђења постао свештеник, претежно је теолог. ~~Бердајев држи некако~~ Бердајев држи некако средину између њих двојице, између хришћанства и теологије с једне стране, и метафизике и мистичке јереси с друге стране. Наравно, нешто расно руско им је заједничко; оно што им је заједничко и са многим совјетским филозофима: смелост, до јереси, у тежњи ка спиритуалним областима. (Отуда упадљиво велики број баш филозофа међу оним писцима које су Совјети гонили и склонили као отпаднике: Богданов, Луначарски, Плеханов, Бухарин, у најновије време Деборин).

Бердајева занимају врло разноврсни проблеми, чисто филозофски и опште културни, у вези са великим депресијама и заморима, и великим напорима у обема Русијама и у целом свету. Подсећамо на његово превођено и коментарисано дело *Нов средњи век*, са извредно оригиналном интерпретацијом Ренесанса. Или на расправу *Руска револуција*. ^{Торе}

^{Нормано} ~~Торе~~ истакнуто дело, *Позив човека*, представља лепо израђен оглед за једну етику. ~~Кажемо~~ ^{Кажемо} оглед ~~у~~ обимну и систематски рађену книгу зато, што ни Бердајев није, као што нико досада није, дефинитивно расправио са критерионом добра и зла, и са питањем порекла тога расцепа. Закључни поглед Бердајева на велики проблем сарадње човека с Богом, одприлике је онај на који смо одувек навикли: борба човекова се ставља, а у тој борби природа човекова се сматра ~~у~~ ^у ~~толико~~ ^{толико} очишћенијом ~~у~~ ^у ~~колико~~ ^{колико} је опрека између добра и зла у њој живља. Дакако, у идејама о начину борбе, и у схватању морала, велики ~~је~~ ^{је} ~~напредак~~ ^{напредак}. Далеко смо од морала који је био само врста поступка, средстава да се дође до неке сврхе; морал је ~~не~~ ^{не} ~~битни~~ ^{битни} елемент добра, или није морал. Далеко смо од теорија које су борбу замишљале претежно као поковавање законима. Нова учења су дефинитивно узела у обзир чињеницу: да заповест ~~само~~ ^{само} ~~што~~ ^{што} не покреће у човеку снагу за извршење заповести, ~~не~~ ^{не} ~~на~~ ^{на} ~~против~~ ^{против} ~~покреће~~ ^{покреће} ~~опирање~~ ^{опирање} ~~против~~ ^{против} ~~заповести~~ ^{заповести}, и у истинитима и у свести.

Насупрот етикама које тежиште моралних напора човекових стављају у покорност, етика Бердајева ставља тежиште у љубав човекову за савршену личност, и ~~у~~ ^у ~~напор~~ ^{напор} ~~створацких~~ ^{створацких} ~~сила~~ ^{сила} ~~човекових~~ ^{човекових}, с помоћу

у књизи Бердајева знаме

Како је тој ка том савр-
шености изе изе

kojih човек ima da sebe prestvori, ~~ima~~ da organizuje moralnu svet, ~~da~~ da izvede sublimiranje svoje prirode. Takva aktivnost čovekova ne pokorava se ničemu; samo je u saradnji sa ljubavlju Boga koji svojom ljubavlju takođe hoće savršenog čoveka. Božja ljubav priziva čoveka da, po volji, bira između saradnje s Bogom i nesaradnje. Saradnja s Bogom znači saglasnost sa Božjom zamisli o čoveku; ~~A~~ ~~da~~ da se čovek sam svojim silama diže do vođenja savršene ličnosti. Eтика Бердјајева је дакле мистички религиозна етика. Човек се том етиком ослобађава зависности од верских закона, ~~што се~~ ~~што~~ ~~се~~ ~~егове~~ творачке силе стављају пред задатак религиозно моралне креације.

Бердјајев није само плодан писац, него је и један од познатих шампиона на једној од париских трибина за религиозно-философске дебате. Ми лично имали смо задовољство да га слушамо у једној таквој расправи у двоје: Бердјајев—Маритен. Том приликом се врло јасно очитовало да је на Бердјајева ~~католички~~ мистика одлучно утицао познати немачки мистик ~~из~~ почетка XVII века, Јакоб Беме (Bohme), за оно доба необично смели рушилац хришћанских митова. У делу Бердјајева *Позив човека* нашла смо јаку потраду за тај утицај Бемеа на Бердјајева. То нас је навело да поново прелистамо занимљивог Немца, и онда прикажемо књигу његова делимичног следбеника из наших дана.

Бердјајев, тачно као и Беме, остаје у својој вери и цркви, али налази начин да неке од важних митова хришћанства сведе ~~просто~~ на симболе ствари, а ствари саме ~~он~~ тражи искључиво у природи човека. ~~Беме~~ ~~Беме~~, који је заплетено предање о рају и паку свео на *eine Einwendung des Willens*, пошто су у рају и паку одузел у души човека, а ~~лично~~ ~~лично~~ томе је Бердјајев реформисао мит о првом греху, у ~~психологију~~ ~~психологију~~ морала, теорију о вредностима. Без закона, с помоћу својих творачких сила поставља човек вредности и бира између поступака. Јер, ~~он~~ ~~он~~ вредности ~~от-~~ ~~от-~~кривају само личном искустају кроз лично искуство. Вредности су лично знање и тековина. Корени вредности су у личностима, ~~и~~ ~~и~~ Тако смо ~~са~~ ~~са~~ ми разумели Бердјајева.

Бердајев прима основну поставку Бемеову, по којој има двоје: има Бог који је у себи тројство, и који је творац света; и има један мистериум изван створеног света, ~~у~~ ^у Беме, увек довитљив за израз, називајући га *der Ungrund*, јакле оно што је без темеља, амбиз, небиће, ~~и~~ ^и мистериум једне бездане и инкохерентне воље, ~~пошто, као што Беме~~ ^{пошто, као што Беме} ~~одмах рећи, из те ирационалности~~ ^{одмах рећи, из те ирационалности} води порекло један саставак у бићу и животу човека. По Бемеу, човека ствара Бог, али и из *Ungrund*-а повлачи човек нешто, и то ништа мање до своју слободу. Слобода човека је и код Бердајева нешто бездано и ирационално, ^и ~~како~~ ^{као} такво извор зла; Бог нема над амбизом и небићем други уплив до уплив кроз своју љубав,

Кад се човек мало више позабави Бемеовим *Ungrund*-ом и Бердјајевим замислима о пореклу човекове слободе, дође му на уста бизарно питање: ко је код кога, да ли Беме код неког нама непознатог Руса, или и толики други Руси, сем Бердјајева, код Бемеа — ко је код кога налазио сродне идеје? Погледамо на В. Соловјова и његово мистичко објашњење корена и дејства слободе, погледамо на Булгакова, који у свом систему разликује Бога који је Бог као такав и тројство, и затим божанску

творачких моћи у човеку, то јест, са етиком ^{у свему} ~~савршености~~ ^{човека} ~~човека~~ природе мимо закона и догми, само кроз љубав; без покорности пред заповешћу *биши добар*, само кроз спиритуални рад творачких сила које се руководе љубављу за савршену личност.

Ако смо добро разумели, учење, и јерес Бердјајева своди се на двоје: прво, одбацивање ~~свих~~ митова, односно увлачење скривеног смисла тих митова у живот, у живот с ове стране; и друго, чишћење оног што је Христово у хришћанству од ~~јудаизма~~ Старог завета. Нису битна ствар дисциплинске способности човека, него оригиналност његових креативних религиозних осећаја.

Ортодоксни хришћански читаоци ће ову књигу Бердјајева прелиставати можда са чуђењем, ~~и~~ и са збуњеношћу. Устаће у њима плодан сукоб између противречности, баш као и у Бердјајеву, у чијој етици има и дословног црквеног хришћанства, и једна сасвим лична мистична спиритуалност. Уосталом, и Нови завет је већ пун плодних противречности од којих настају борбе, и напредује усавршење. На много места се каже, или даје осетити: да закони нису пут спасења. Човек је лично спиритуалан пре и после сваке одређене и освештате религије. Зна се то можда најбоље по том што сви ми и најсмелију спиритуалну теорију пре и лакше тврдимо него што је одричемо. То важи и за Бердјајеву етику креативних снага у човеку.

И. С.

MIŠKO KRANJEC: PESEM CESTE

Словенском Крајином назваше покрајину између Павонске низије и реке Муре. Пошто се, посматрана из Словеније, ова покрајина налази с ове стране, тј. преко Муре, неки је назваше и Прекмурјем (чини ми се и као аналогију Међумурју). Ипак, проблем ни до данас није решен и баш у последње време врло се често потеже питање оправданости једног и другог назива, иако народ који живи у тој покрајини, а то треба да је од одлучујућег значаја у сличним случајевима, своју земљу никад није називао Прекмурјем. Словенска је Крајина, данас, најпериферијна област словеначке земље у границама наше државе која је тек после ослобођења дошла у директну и интимну додир са словеначком народном као и културном целином. Покрајина заправо прилично отскаче од карактеристичних алпско-словеначких крајева. Мирис Павонске низије у Словеначкој је Крајини већ врло осетан. Народ је већим делом сиромашан. До пре петнаест година, у бившој Аустроугарској, tlačили су га мађарски велепоседници и грофови који су били власници већег дела словенско-крајинске земље, док је словеначки народ у тим крајевима или аргатовао њима или се, услед економске потиштености и немаштине селио у градове као слуга или сезонски радник, или бежао, за црним хлебом, и даље у Немачку, у Америку. После деобе грофовских и велепоседничких имања, услед аграрне реформе, народ је стекао земљу, али га исисавају у великој мери Јевреји -- трговци. Просветно-културно народ Словенске Крајине: